

זה לא אני!

מבוא

הגדרת הנושא: אמת ושקר הינם שני דברים מנוגדים שאנו נתקלים בהם יום יום. האמת היא מעין התאמה בין שני צדדים או בין שני חלקים של משוואה. לעומת זאת השקר הוא סיטואציה בה האדם משנה את האמת, כשהוא יודע אותה, מסיבות כלשהן.

מטרת החקר: כבר שנים שאני שואלת את עצמי למה אנשים משקרים ומאיין הכל התחיל והאם השקר יכול להועיל במצבים מסויימים. לכן רציתי למצוא את הסיבות של השקר ואיך הוא התחיל ונסיתי להוכיח שהשקר מועיל במצבים מסויימים...

הנחות יסוד:

- לכל דבר יש התחלה, גם לשקר.
- יש סיבות ומצבים מסויימים שבהם האדם פונה לשקר.
- השקר לא תמיד מזיק, לפעמים אפילו עדיף לשקר.

הבאתי את החומר ממאמרים אקדמיים, ויקיפדיה ואינטרנט

“the naked truth is always better than the best dressed lie”

Ann Landers quotes (American Advice columnist 1918-2002)

זה לא אני!

מדוע בחרתי בנושא זה? בחרתי בנושא זה מכיוון שאנו נתרקלים בו בכל יום מחיינו ורציתי לדעת, כמה שאפשר על אותו נושא.

סוג חקר אישי: בחקר האישי שלי, חקרתי את הסרט החיים יפים לרוברט בניני.

“ A truth that’s told with bad intent beats all the lies you can invent”

William Blake, Auguries of innocence

עבודה זו התבצעה על ידי מילודי זכנון תלמידת כיתה ט' במסגרת קורס לעריכת עבודות חקר, מרכז מדע ודעת למחוננים במכללת תל חי, תשע"ב 2012

זה לא אני!

הגדרת האמת והשקר

אמת על פי שמואל שם טוב (שם טוב 2010) היא מעין התאמה בין שני צדדים או בין שני חלקים של משוואה. האמיתות תלויות במקום, חברה, תרבות וזמן.

כדי שטענה המתייחסת למציאות תהיה אמיתית אנחנו צריכים להבין את הטענה עצמה, את השפה שבה הטענה כתובה ואנחנו צריכים לדעת את המציאות שאליה הטענה מתייחסת.

לכל דת הספר הקדוש שלה שלפיו היא מגדירה את ה"אמת המוחלטת". מה שנותר לאדם לעשות הוא להבין בשימוש בשכלו כמובן. כשניטשה הכריז ש"אלוהים מת" התחולל בלבול גדול באירופה, והייתה הרגשה שהאמת הלכה ביחד עם אלוהים ושבלעדיו לבני האדם יהיה קשה להגדיר מה היא אמת. אבל על פי הפילוסוף עמנואל קאנט בני האדם הם אלה שקובעים/יוצרים את האמת. בני האדם אינם זקוקים לאף אחד שיגדיר להם את האמת, כי בעצם הם אלה שיצרו את האמת.

שקר ידיעת האמת היא תנאי הכרחי לאמירת שקר. לכן בעצם השקר הוא סיטואציה בה האדם משנה את האמת, כשהוא יודע אותה, מסיבות כלשהן.

איך השקר התחיל

ההתחלה של השקר שמטוב קובע כי השקר האנושי הראשון הופיע בתחילת קיומו של העולם שלנו כאשר היו רק ארבעה אנשים; קין שיקר כאשר אמר לאלוהים שאינו יודע איפה אחיו, אשר הוא הרג. השקר האנושי הראשון איננו השקר הראשון בהיסטוריה, השקר הראשון נאמר על ידי אלוהים - אלוהים שיקר לאדם וחווה בקשר לפרי עץ הדעת.

זה לא אני!

חשיבות האמת

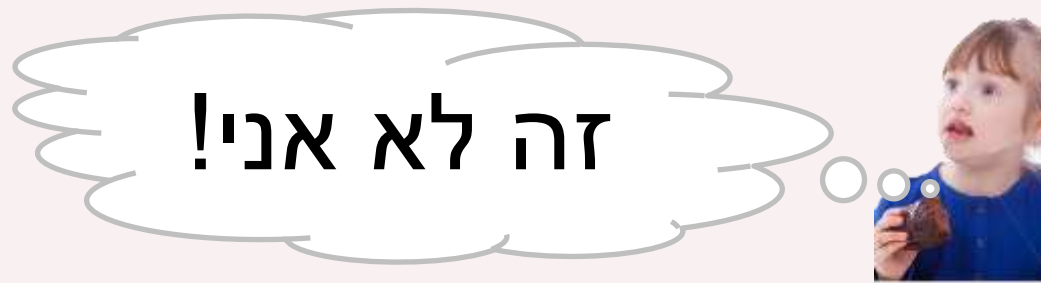
מבחינה חברתית על פי מה ששמואל שם טוב (שם טוב 2010) אומר האמת חייבת להימצא אם אנחנו רוצים מערכת חברתית מתפקדת והיא משאת נפש של כל פעילות אנושית. רוב בני האדם מרגישים שבלי אמת אין מערכת חברתית מוסרית ושנחנו חייבים לחפש אחריה כי החיפוש אחריה נחשב כתנאי לרציונליות.

מבחינת אנשים אלינה קולטון (קולטון 2008) אומרת כי אנחנו צריכים לומר את האמת בכל מצב כי זה חשוב לקשרים בין בני אדם. אם איש ידוע כשקרן אף אחד לא מאמין לו, לא סומכים עליו. האדם שדובר איתנו אמת הוא האדם שעליו אנחנו סומכים.

מבחינת ילדים והורים על פי סלובי יונגרייז וולף (יונגרייז וולף 2012) כשהורים מחפשים אחר דרכים קלות יותר באמצעות שקר, אנחנו משדרים לילדים שלהם שהשקרים הלבנים הקטנים האלה אינם משמעותיים.

איך זה משפיע? יונגרייז וולף מצאה ש- 98% מבני הנוער הודו שהם שיקרו להורים שלהם. בני הנוער משקרים לגבי הרבה דברים: החברים איתם הם היו, הבגדים שהם לבשו מחוץ לבית, כמה כסף הם בזבזו, מי השתתף במסיבות ומה הם עשו כשהורים לא היו בבית. הם משקרים לגבי סרטים, יציאות, סמים וחברים ששתו ונהגו. בני הנוער שקרו אבל הם אמרו שזה לא טוב לשקר.

לפעמים עדיף לשקר רוס (רוס 2008) קובע כי "יש הבדל בין חברות שונות מבחינה תרבותית. ישנן חברות מאוד שמרניות המייחסות לאמת משקל רב, ולעומתן חברות בהן במקרים רבים אמירת אמת נתפשת כחוסר נימוס ואף כפגיעה ברגשות הזולת". אפילו אם האמת חשובה מאוד, היא לא הדבר היחיד שחשוב. כי האמת לפעמים יכולה להיות קשה והיא עלולה לגרום להידרדרות במצבו הנפשי או הפיזי של האדם. זה גם קשור על איזו חברה אנחנו מדברים.

האמת המוחלטת האם יש דבר כזה?

מהו הכלי להשגת האמת? שמואל שם טוב (שם טוב 2010) קבע כי המדע הוכרז ככלי לחשיפת האמת. המדע נתן את התחושה שבני האדם בדרך להגיע לאמת הסופית.

הפוסט מודרניזם - אחרי שאנשים חשבו שהם בדרך לאמת הסופית או האמת המוחלטת בא הפוסט מודרניזם.

התפיסה הפוסט מודרניסטית לפי תפיסה זו, אין אמת אחת אלא לכל אחד האמת שלו.

האם יש פתרון? מתפיסה זו נוצר אי סדר בחברה, וכאשר אנשים בקשו להציע פיתרון, סדר חדש, הפוסט מודרניזם אמר שאם אין סדר אז איך אנחנו אמורים להציע אחד?

מה עושים? קרל פופר, מהפילוסופים המשפיעים ביותר במאה ה-20, אמר שאסור להפסיק לחפש אחר האמת, כי אם החיפוש יפסק החברה תעלם. הדרך לאמת אמורה להיות דרך דמוקרטית. אפילו אם הדרך לאמת קשה אין זה אומר שאנחנו צריכים לוותר עליה. במאה העשרים אי אפשר היה לדבר על האמת שהיא חד-משמעית, התיאוריות תלויות בהקשר ובסביבה, ואי אפשר להוכיח משהו באופן מוחלט.

“If you tell the truth, you don't have to remember anything”

Mark Twain

מבוא

מהם אמת ושקר

איך התחיל השקר?

חשיבות האמת

יש אמת מוחלטת?

איך למדנו לשקר

למה אנחנו משקרים

חקר אישי

מסקנות והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

איך למדנו לשקר, למה ומתי?

השלב הראשון אלינה קולטון (קולטון 2008) מסבירה כי שקר הוא שלב התפתחותי תקין אשר מופיע בסביבות גילאי שנתיים וחצי-שלוש. עצם היכולת להתחיל לשקר מותנית בהבחנה שעושה הילד בינו לבין הסביבה. גבולות המציאות והדמיון מיטשטשים תוך כדי בדיקה של הגבול בינו לבין סביבתו. למעשה אומרת קולטון, בפעמים הראשונות שהילד משקר, אסור לתקוף את זה. כשאנחנו רואים שהילד משקר זה בעצם מצב שהילד מרגיש שונה מהסביבה, מעין מעבר בין עולמו הדמיוני למציאות שאנחנו מגדירים כשקר.

השלב השני על פי אלינה קולטון (קולטון 2008) השלב המוסרי הכי בסיסי אצל הילד הוא בגיל שלוש וחצי, בו הוא מתחיל לשקר במודע לכך.

למה? בדרך כלל המטרה של השקר היא מניעה של עונש או כעס. הילדים משקרים כדי להימנע ממצב שהם לא רוצים להיות בו. **מי נוטה לשקר יותר?** ילדים חכמים נמצאים בסיכון גבוה יותר להפוך לשקרנים כרוניים. בנוסף לכך הילדים שההורים שלהם נהגו להעניש אותם הם אלה הנוטים לשקר והם נוהגים בצורה מוסרית רק אם הם מרגישים שהם עלולים להיתפס. זה גם ממשיך באותה צורה כשהילד הופך למבוגר. ההורים מנסים ללמד את הילד כיצד להיות חברותי ולפעמים כשהילד עושה דבר לא נכון הם מענישים אותו. התנהגות זו עלולה לגרום לילד להתחיל לשקר.

מי למד אותם? אלה שמלמדים את הילדים לשקר אבל לא בכוונה לכך. מבוגרים משקרים לפחות פעם אחת ביום ואף אחד לא מדבר איתם על זה. אבל לילד אנחנו מסבירים כמה חשוב לומר אמת.

איך למדו אותם? סלובי יונגרייז וולף (יונגרייז וולף 2012) קובעת כי יכולות להיות הרבה סיבות לתופעת השקר של הילדים ובני הנוער. אחת מהן יכולה להיות שההורים הם אלה שמלמדים את הילדים לשקר. למשל כשמישהו מתקשר וההורים אומרים לילדים: "תאמרו שאני לא בבית" המשפט הזה מלמד את הילדים שמותר לשקר. או כשאתם בלונה פארק והכרטיס לילדים שמתחת לגיל עשר זול יותר. אתם משקרים ואומרים שהילדים הם קטנים יותר מגילם האמיתי. זה ישפיע על הילדים יותר מכל שיחה על חשיבות היושר והאמת.

זה לא אני!

איך פותרים את הבעיה? יונגרייז וולף מציעה דרך כדי לפתור את הבעיה הזו ולעזור לילד לא לשקר: ההורים צריכים לשנות את התגובות שלהם ולא לשקר בעצמם, הם אמורים לומר את האמת ובכך לשמש דוגמה לילדים. ההורים לא צריכים להעניש או לצעוק על הילד כשהוא משקר אלא הם צריכים לומר לילד, שמה שהוא עשה לא נכון ושהם מאוכזבים. הם גם צריכים לומר לו שהם בטוחים שהוא יבחר בבחירה הנכונה. אם ההורים יודעים שהילד עשה מעשה רע הם לא צריכים לשאול אותו כי אז הוא ישקר. במקום זה הם צריכים לומר לו שהם יודעים שהוא עשה משהו לא טוב ומשם להמשיך.

השלב השלישי לאחר שהילד מתחיל להתבגר הוא מושפע מערכי התרבות שלו ואז יש מקרים, שלפי התרבות, מותר לשקר.

מתי אפשר לשקר בכל זאת? מרים דיסון-ברקוביץ (דיסון-ברקוביץ 2007), אומרת כי ילדים מכל התרבויות יודעים להבדיל בין שקר לאמת. כל הילדים מכל התרבויות הגדירו את השקר כשקר ואת האמת כאמת. כל הילדים יודעים שלשקר זה דבר רע אבל עם זאת כשהם מתבגרים הם גם מושפעים מערכי התרבות שלהם ובכלל זה מתי מותר לשקר ומתי אסור לשקר. בכל העולם חושבים שלשקר זה דבר לא מקובל, אבל הסיבות שבהן לילדים "מותר" לשקר משתנות מתרבות לתרבות. למשל ילדים סינים נטו יותר לשקר כדי להגן על הקבוצה, גם על חשבון נזק לחבר. לעומת זאת, ילדים קנדים טענו כי ישקרו כדי להגן על עצמם או על חבר, גם על חשבון נזק לקבוצה. גם הגיל משפיע, ככל שעלה הגיל כך נטו הילדים הסינים להעדיף את אינטרס הקבוצה, בעוד שהילדים הקנדים העדיפו את האינטרסים של היחיד

"it is better to offer no excuse than a bad one"

George Washington

זה לא אני!

אז למה אנחנו משקרים?

פרופסור אדיר כהן, ראש הקתדרה לחינוך ולחברה באוניברסיטת חיפה, מצא 68 סיבות טובות לשקר.

- כדי לממש את המקצוע שהוכשרנו לו (מרגל, בלש, פרובוקטור וכדומה)
- כדי לעודד את רוח הצוות
- לצורכי המפלגה, האיגוד, המדינה
- מטעמים חולניים
- כדי להפיג שעמום ולעורר מתח ועניין
- כדי לחלץ ידיד מדיכאון
- כדי להפעיל אירוניה
- כדי להתבלט
- כדי להגן על אמונתנו כשאיננו יכולים להגן עליה
- כדי לגשר על המרחק בין מה שרצינו שנהיה, ובין מה שאנו באמת
- כדי להרגיע ולעודד את עצמנו
- כדי להשלות את עצמנו
- כדי לטפח בנו תקווה
- כדי לברוח מן המציאות ולבנות מציאות בדיונית הנוחה לנו
- כדי למצוא דרמה בחיים
- כדי לחפות על כשלון
- כדי להפיץ שמועות
- כי אנו נאלצים לשקר
- כדי להימנע ממבוכה
- מתוך גחמה
- כדי לשמור את סודותנו או סודות מהזולת
- מתוך היענות לציפיות הזולת מאיתנו
- לנוחיותנו
- מתוך זלזול
- מתוך אי-מודעות לחומרת הדבר
- מתוך רשלנות
- כדי למנוע ויכוח ובלבול מוח
- כדי להרגיע כעס

זה לא אני!

- כדי לקצר דיון מתמשך
- כדי להמנע מהתמודדות
- כדי לנקום
- כדי לברוח או להימנע מן האמת
- מתוך התפארות וגאווה
- מתוך הצטנעות
- מתוך תחושת עליונות
- כדי למנוע את הזולת ממעשה בלתי ראוי
- כדי להצליח במבחן
- כדי להבריך בשיחה
- כדי להעלות את קרננו בעיני הזולת
- כדי לשפר את מעמדנו במקום עבודתנו
- כדי להימנע מלחצים
- כדי להסתתר מפני עצמנו
- כדי לפצות את עצמנו
- כדי להסתיר אי-ידיעה ובורות
- מתוך חוסר בטחון עצמי
- מתוך רצון להצליח בעסקים
- כדי להרחיק טרדנים
- כדי להגדיל את משיכתנו המינית
- כדי ליצור תדמית נכספת
- כדיל היות אופנתיים
- כדי לחפות על ריקנות
- כדי לשנות זהות
- כדי להסיח דעת
- כדי למצוא נחמה
- מתוך רצון להימנע מעונש
- מתוך רצון להכשיל את הזולת
- מתוך רצון להשיג רווח אישי
- כדי להשתחרר מאשמה
- כדי להיות מנומס
- מתוך רצון להימנע מפגיעה בזולת
- מתוך הרגל
- מתוך רצון להתבדח
- מתוך רצון לקדם רעיון כלשהו
- מתוך רצון להדביק באמונה כלשהי
- כדי לסייע לאנשים במצוקה
- מתוך חיקוי לאנשים האחרים בסביבתנו המשקרים כל הזמן
- מתוך רצון למכור דבר מה
- מתוך רצון לפרסם דבר מה

זה לא אני!

האם אפשר לזהות שקרים?

בחקירה פלילית כדי לזהות אם המואשם משקר או לא משתמשים במכונה אשר נקראת הפוליגרף.

מה זה פוליגרף? הגדרה מהוויקיפדיה: בכתיב לטיני: Polygraph) הוא מכשיר אשר נועד לקלוט את תגובותיו הבלתי רצוניות של בן אדם כדי לבדוק אם הוא משקר. שם נפוץ נוסף למכשיר הוא "מכונת אמת". הפוליגרף משמש בעיקר בחקירה פלילית, אך משמש גם במבדקי תעסוקה ובאבטחה. אמינות הפוליגרף, כמו גם לגיטימיות השימוש בו, שנויות במחלוקת. שיטת האבחון הנפוצה ביותר באמצעות פוליגרף הינה באמצעות שאלות בקרה השוואתיות מסוג "שקר קרוב לוודאי" (Probable lie). בפני הנבחן בפוליגרף מוצגות שאלות משתי קטגוריות: שאלות רלוונטיות ושאלות השוואה. כמו כן משולבות במבחן שאלות סרק, מהן מתעלם לחלוטין הבוחן במהלך בדיקת התוצאה. מקור השם פוליגרף בא מיוונית ומשמעו רב (פולי) רישום (גרף). מדובר במכשיר שהומצא בשנות ה-20 של המאה ה-20 בארצות הברית לצורך אבחון אמת או שקר. הפוליגרף מבוסס על ההנחה שכאשר אדם משקר, מתרחשים בגופו שינויים פיזיולוגיים בלתי נשלטים כגון: עלייה בלחץ דם, שינוי בקצב הדופק ושינוי במוליכות החשמלית של העור.

על מה מתבססת הבדיקה? עוז (עוז 2008) מצא כי בדיקת הפוליגרף מתבססת על שני עקרונות. האחד נוגע לקשר שבין המצב הפסיכולוגי והגופני של הנבדק, והשני להפניית הקשב שלו. אצל נבדק דובר אמת ניתן להסיט את הקשב מנושא הבדיקה. אצל דובר השקר הרבה פחות.

מה משתנה במצב הפיזי של האדם? קל לאנשים לשקר אבל אין זה קל להיתפס בשקר. ברוב הפעמים כשאנחנו נתפסים כשקרנים אנחנו נענשים. כאשר האדם חושש להיתפס בשקר, הוא נכנס למצב נפשי-פסיכולוגי מיוחד, המתאפיין בחרדה, פחד, מתח, התרגשות, לחץ. מצב זה גורם לתגובות גופניות, לרוב בלתי רצוניות, של רעד, הסמקה, הזעת יתר, דופק מואץ, שינוי בקצב ובנפח הנשימה, יובש בפה ועוד...

זה לא אני!

מה עושים בבדיקה? מכשיר הפוליוגרף מודד שינויים בלחץ הדם, דופק, במידת ההזעה ובנשימה. הפוליוגרף קובע אם האדם דובר שקר או אמת על ידי הפניית הקשב שלו, בעיקרון זה הנושא הפסיכולוגי של בדיקת הפוליוגרף. אי אפשר לומר שבדיקת הפוליוגרף היא בדיקה טכנית, היא בעצם מכלול של מניפולציות פסיכולוגיות שמבצע הבודק. השלב הזה נמשך 20-30 דקות. השלב הזה הוא זה שקובע האם הבדיקה תצליח או תיכשל. ההנחה התיאורטית היא שאצל נבדק דובר אמת ניתן להסיט את הקשב מנושא הבדיקה על ידי שאלות נוספות. ואילו אצל דובר השקר לא ניתן להסיט את הקשב מנושא הבדיקה, או שניתן להסיט הרבה פחות. בתהליך ההכנה לבדיקה, על הבודק להביא את הנבדק ל"סט פסיכולוגי", תוך שאילת שאלות רלוונטיות ונוספות. בתום הבדיקה, כשהבודק מפענח את תרשימים הבדיקה - אם הקשב של הנבדק הוסט מהשאלות הרלוונטיות לשאלות האחרות, נמצא הנבדק דובר אמת, ולא דובר שקר. הצלחה פירושה לקבוע "דובר אמת" על נבדק שהינו דובר אמת, ו"דובר שקר" על נבדק דובר שקר. אחרת, זה כישלון.

כבן אדם רגיל האם אפשר לזהות שקרים? מרים דיסון-ברקוביץ (ברקוביץ 2009) טוענת כי יש הרבה מחקרים שמנסים למצוא את הדרך שבה נוכל להבחין בין אמת לשקר. לפי מחקרים קודמים, יש לגלות סימנים בשפת הגוף ובאופן הדיבור של אנשים למשל דיבור בצליל גבוה, צמצום תנועות הידיים והרגליים.

איך נוכל לזהות שקר? לפי דיסון-ברקוביץ, נמצאה דרך חלופית לדייק יותר בהבחנה בין דבר אמת לדבר שקר. מדובר בבדיקת הנטייה האוטומטית שלנו לחקות את תנועות הזולת, גם מבלי משים. במהלך אינטראקציה חברתית, אנשים בדרך כלל מחקים את תנועות הגוף של הזולת בכל מיני מובנים, זה עוזר לאינטראקציה החברתית, זה גם עוזר לאנשים להבין את האנשים שהם מחקים ואת הרגשות שלהם. ייתכן שכאשר אנשים יחקו רגשות מזויפים, הם יחוו את אותם רגשות שהמשקרים מנסים לזייף.

זה לא אני!

האם זה עובד? בדרך כלל כשאנשים משקרים הם מפחדים מאד וגם מרגישים אשמה ובדרך כלל הם מנסים להסתיר את הרגשות הללו בעזרת זיוף הבעות הפנים שלהם. אם אדם יחקה את הבעות הפנים של המשקר יתכן שיקרו שני דברים:

1 זה יכול לסייע בזיהוי הרגשות האמיתיים של המשקר. חשוב לומר שהבעות הפנים של רגשות מזויפים שונות מהבעות של רגשות אמיתיים בסוגי השרירים של הפנים המופעלים וגם בעוצמת הפעלתם. למשל חיוך אמיתי בא לידי ביטוי בשרירים המושכים את השפתיים כלפי מעלה, וגם בשרירים שסביב העיניים. בחיוך לא אמיתי השרירים שסביב העיניים אינם מופעלים. זה יכול לעזור להבין את השקר.

2 קשה מאד לחקות הבעת פנים מזויפת ולגלות מה מוסתר מאחריה – אם שקר או אמת. כאשר מחקים רגשות בלי לשים לב שהם מזויפים, ניסיון הזיהוי יוביל לתוצאה הפוכה מהמצופה.

אנשים לא מזהים שקרים בקלות רוב האנשים אינם מזהים שקרים בקלות אך מתברר כי לאנשים היה קל יותר לזהות את השקרים כשהם קבלו הוראות לא לחקות את תנועות המשקר. חשוב לומר שכאשר אנשים לא קבלו הוראות בכלל הם חיקו את המשקר באופן ספונטני. מכאן עולה שקל יותר לזהות שקרים כאשר אנחנו לא מחקים את תנועות המשקר, אבל קשה לעשות את זה כי האנשים מחקים את תנועות המשקר באופן ספונטני. כשאנחנו מחקים את הזולת באופן אוטומטי וספונטני במהלך אינטראקציות חברתיות זה משפיע על זיהוי שקרים, וזה יכול להסביר את העובדה שרוב האנשים לא מזהים שקרים בקלות.

חיקוי במשטרה במשטרות בעולם משתמשים בשיטת החיקוי של הקורבן כדי לעודד את התקשורת וזה באמת מצליח ביצירת תקשורת עם קורבנות. במקומות מסויימים אומרים גם לחקות את החשודים בפשע וזה כדי להעלות את האמון של הנחקר בחוקר. זה מעלה את שיעורי ההודאות, אבל השיטה שמוצאת כאן אומרת לעשות את ההפך: שהחוקרים יהיו יותר מדויקים בהערכות שלהם אם לא יחקו את החשוד בפשע.

זה לא אני!

החקר האישי: סרט החיים יפים לרוברט בניני

על הסרט מויקיפדיה: החיים יפים (באיטלקית: *La Vita è bella*) הוא סרט איטלקי שיצא לאקרנים ב-1997. הסרט הוא קומדיה טרגית העוסקת בשואת יהודי איטליה, כפי שהיא משתקפת בחיי משפחה אחת. השחקן האיטלקי רוברטו בניני השתתף בכתיבת התסריט, ביים ואף שיחק בסרט בתפקיד הראשי. המוזיקה לסרט נכתבה על ידי ניקולה פיובאני ובוצעה על ידי תזמורתו.

עלילת הסרט: בחלקו הראשון של הסרט מסופר על גוויידו אורפיצ'ה (רוברטו בניני), יהודי איטלקי, ועל הקורות אותו באיטליה הפשיסטית לפני מלחמת העולם השנייה ובמהלכה. בשנת 1939 עובר גוויידו לעיר ארצו, בה הוא מתפרנס כמלצר במלון "גרנד הוטל", שבו דודו אלישע (ג'וסטינו דוראנו) הוא המלצר הראשי. הוא קושר קשרי

ידידות עם אחד מאורחי המלון, ד"ר לסינג, רופא גרמני האוהב לפתור חידות. גוויידו מתאהב בדורה - מורה בבית ספר, שאינה יהודיה (ניקולטה בראסקי), ומחזר אחריה במרץ. במאבק על לבה עליו להתחרות ברודולפו, ארוסה של דורה שהוא פקיד בכיר. במאבק זה משולבים קטעי סלפסטיק אחדים, שבהם גוויידו מפיל בטעות עציץ על ראשו של רודולפו, ולאחר מכן גורם לו לחבוש. האווירה הקומית של הסרט אינה מסתירה את האווירה הפשיסטית של אותם ימים. אלמונים צובעים את סוסו של אלישע בירוק, וכותבים עליו: "זהירות - סוס יהודי". מנהלת בית הספר שבו מלמדת דורה מציגה שאלה בחשבון שבה נדרש התלמיד לחשב כמה כסף תחסוך המדינה אם כל הנכים שבה יחוסלו, ומתלוננת רק על הצגתה לילדים ששליטתם בחשבון אינה מספקת. רודולפו, בן שיחה, מתייחס אף הוא רק להיבט זה, לחרדתה של דורה.

מבוא

מהם אמת
ושקר

איך התחיל
השקר?

חשיבות
האמת

יש אמת
מוחלטת?

איך למדנו
לשקר

למה אנחנו
משקרים

חקר אישי

מסקנות
והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

הסרט לועג להצדעה במועל יד ולתורת הגזע. כבר בחלק זה מנסה גווידו להסתיר מיהושע את חומרת המצב. כאשר יהושע שואל מדוע בחנות ישנו שלט "הכניסה אסורה לכלבים וליהודים", מסביר לו גווידו שזה רצון בעלי החנות, ושבחנות אחרת ראה שלט האוסר כניסה לסיני וקנגורו, ומוסיף שבחנות הספרים שלהם יתלו שלט "הכניסה אסורה לעכבישים ולויזיגותים".

בחלקו השני של הסרט, המתחיל ביום הולדתו של יהושע, נלקחים גווידו, יהושע ואלישע לרכבת המסיעה אותם למחנה ריכוז. דורה, שאינה יהודיה, מתעקשת להצטרף לרכבת זו. גווידו מנסה להציל את הילד על ידי כך שהוא אומר לו שהכל חלק ממשחק שבו צוברים נקודות, ומי שצובר 1,000 נקודות זוכה במשחק ומקבל טנק אמיתי. כאשר מגיע השומר, הדובר גרמנית, גווידו מתנדב לתרגם את הוראותיו, אף שאינו יודע גרמנית. השומר "נובח" את הוראותיו, וגווידו אומר במקומן הוראות בנוגע למשחק שהציג ליהושע. במחנה מופרדות הנשים מהגברים, וגווידו מנסה בדרכים שונות להעביר אל דורה אותות של חיים ואהבה.

בין האסירים עוברת השמועה שהזקנים והילדים מוצאים להורג בתאי גזים, ובעקבות זאת פוקד גווידו על יהושע להסתתר במשך כל היום, ומציג זאת כחלק מהמשחק. גווידו מזהה שרופא המחנה הוא ד"ר לסינג, והרופא משחרר את גווידו מעבודת הפרך שבה עסק עם יתר האסירים, והופך אותו למלצר לסגל המחנה.

זה לא אני!

בשתי סצינות מצמררות ניכר הפער בין עולמם של האסירים לעולמם של הסוהרים. כאשר אלישע מתכונן, עם אסירים נוספים, למקלחת שתביא למותו, עוברת לידו סוהרת ומועדת. הוא מושיט לה יד חומלת ואומר "אני מקווה שלא נפצעת, גברתי", והיא מגיבה במבט זועם. ד"ר לסינג פונה אל גוידו ואומר לו "אני צריך לדבר אתך, חשוב ביותר". גוידו, הנאבק על חייו וחיי בנו, נדהם לשמוע שהנושא ה"חשוב ביותר" הוא חידה שמטרידה את מנוחתו של הרופא.

יהושע מספר לגוידו את ששמע: "הם עושים מאתנו כפתורים וסבונים. שורפים אותנו בתנורים." גוידו, בהתאם לשיטתו, מכחיש זאת מכל וכל. יהושע מוסיף: "לא נשאר פה ילדים, אני הילד היחיד פה", וגוידו מנצל הזדמנות שבה באו לביקור במחנה ילדי הסגל, כדי לסתור דברים אלה. האמת המרה טופחת על פניו של גוידו כאשר הוא תועה במחנה ומגיע לאזור שבו גוויות רבות. ההומור והגישה החיובית של האב מסייעים לילד לשרוד בתנאים האיומים של מחנה הריכוז. יום לפני השחרור המיוחל נספה גוידו מיריות של סוהר גרמני, במהלך נסיונו להציל את דורה.

בהתאם להנחיות שהשאיר לו גוידו, יוצא יהושע ממחבואו. טנק אמריקאי מגיע למחנה, ומפקדו מעלה את יהושע אליו. תוך כדי נסיעה רואה יהושע את אמו בקרב שיירת הניצולים היוצאים מהמחנה, יורד אליה ואומר לה: "זכינו באלף נקודות. איזה צחוק... אנחנו חוזרים הביתה בטנק. ניצחנו!"

זה לא אני!

פרסים: הוקרן בשנת 1998 בפסטיבל קאן, זכה בפרס השני בחשיבותו בפסטיבל, הגרנד פרי. הסרט היה מועמד לשבעה פרסי אוסקר וזכה בשלושה - פרס הסרט הזר הטוב ביותר, פרס השחקן הטוב ביותר (רוברטו בניני), ופרס המוזיקה המקורית לסרט דרמה.

מה הייחוד של הסרט? הדבר המיוחד לסרט הזה הוא שרוברט בניני עשה סרט מצחיק מתרגדיה שהיא השואה של היהודים. וגם ההתנהגות של גוויידו (רוברט בניני), שאמור להיות מבוגר, היא התנהגות ילדותית. הוא לא מתחשב בשאר העולם כלומר הוא אגוצנטרי, רואה את עצמו במרכז העולם והאמצעים הקולנועיים מראים את זה. יש לגוויידו חוצפה של ילד יחד עם השקרים שלו מצילים את הילד שלו אבל לא את עצמו.

ניתוח הסרט

לקחתי כמה פריימים מהסרט ומהם נסיתי להבליט את הקשר של הסרט לעבודה שלי.
נכון שהסרט מתחיל רגוע אבל כל הזמן יש את רקע השקרים שמכין אותנו להמשך הסרט.
בשקופיות הבאות אציג את הדרך בה מכין אותנו הבמאי למסכת השקרים שמצילה את בנו מהנאצים.

“Lies are neither bad nor good. Like a fire they can either keep you warm or burn you to death, depending on how they're used.”

Max Brooks, *World War Z: An Oral History of the Zombie War*

זה לא אני!

בסצנה זו לגואידו, השחקן הראשי בסרט וחברו, אין בלמים ברכב. בגלל זה הם סוטים מהכביש והרכב מתמלא בשיחים. הם נכנסים בטעות לקהל שמצפה לבוא מלך איטליה. באין בלמים לרכב הם נכנסים במרחב בין השוטרים לבין רכב המלך וכשהם מגיעים למקום שבו נמצאים אנשים השיחים נראים כמו קישוט לרכב. התנועות של גואידו כשהוא עומד ומזהיר את האנשים גורמות לו להיראות כמו המלך. הוא מניף את היד כמו שקיסרים רומים נהגו ולכן האנשים מקבלים אותו בידיים פתוחות. מכאן אפשר לראות שהשקר של "החיים היפים" מתחיל כי בכל זאת הוא לא לבוש כמו מלך ומספיק שהוא מניף את היד ובא במכונית מלאה שיחים, זה הופך אותו למלך איטליה.

מבוא

מהם אמת ושקר

איך התחיל השקר?

חשיבות האמת

יש אמת מוחלטת?

איך למדנו לשקר

למה אנחנו משקרים

חקר אישי

מסקנות והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

נסין?

-בטח שאני נסין. מה, לא ידעת?

נעים מאוד.

אני הנסין גואידו.

בתמונה הזו גואידו מתחיל לשקר, כאשר הוא משקר לילדה ואומר לה שהוא הנסין וזה נראה בתנועה של הסרת הכובע. אבל הלבוש שלו לא תומך בזה הוא פשוט מדי. הפרצוף של הילדה מראה שהיא לא מאמינה לו. ואפשר לראות שהיא זאת שנראית מלכותית. אבל הסצנה הבאה מראה שהוא לא מוותר והוא ממשיך בשקר שלו. הרקע שמאחורי גואידו הוא רקע פתוח וזה כאילו הוא לוקח את החיים בקלות, והכל תמיד יהיה טוב ממש כמו ילד קטן. אבל הרקע שמאחורי הילדה הוא רקע של סלעים, רקע סגור שמראה שהרגליים שלה על האדמה, הפוך מגואידו. זה מראה שהיא יודעת שהחיים הם לא כאלה קלים. אפשר לראות שהפנים של הילדה מוארים, זה נותן רושם שהילדה חפה מפשע, זאת אומרת שהיא דוברת אמת ואינה מסתרת. אבל הפנים של גואידו נמצאים בהצללה וזה נראה כאילו הוא מסתתר בתוך השקרים שהוא מספר וזה גם נותן רושם שהוא משקר ומאמין לעצמו.

מבוא

מהם אמת ושקר

איך התחיל השקר?

חשיבות האמת

יש אמת מוחלטת?

איך למדנו לשקר

למה אנחנו משקרים

חקר אישי

מסקנות והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

בוקר טוב, נסיכה.

פריים זה שייך לקודם.
אחרי שהוא ממשיך עם השקר
שלו שהוא נסיך הוא אומר
לילדה שהוא צריך ללכת לפגוש
את הנסיכה, ואז אישה נופלת
"מהשמיים" לתוך ידיו של
גואידו.
ואז הוא משקר עוד פעם ואומר
שזאת היא הנסיכה.
אפשר לראות שהאישה באמת
נראית כנסיכה וזה נראה מהטול
שיש לה ומהבגדים שנראים
אלגנטיים. הם נופלים על קש
שהוא לא מקום שמלכים יושבים
בו אבל בכל זאת הוא מצליח
איכשהו להפיק מזה משהו
מלכותי.
הפרצוף השמח של גואידו
מראה לנו שיש לו אישיות
ילדותית...

מבוא

מהם אמת
ושקר

איך התחיל
השקר?

חשיבות
האמת

יש אמת
מוחלטת?

איך למדנו
לשקר

למה אנחנו
משקרים

חקר אישי

מסקנות
והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

צרעה עקצה אותך?
הרשי לי. אל תזוזי, נסיכה...

מבוא

מהם אמת
ושקר

איך התחיל
השקר?

חשיבות
האמת

יש אמת
מוחלטת?

איך למדנו
לשקר

למה אנחנו
משקרים

חקר אישי

מסקנות
והצעה אישית

ביבליוגרפיה

השקר ממשיך אחרי שהוא פוגש את האישה.

היא מתנצלת ואומרת לו שהיא נעקצה ע"י צרעה אז הוא מתנהג התנהגות ילדותית, כי הוא לא מכיר את האישה הזו ובכל זאת הוא נוגע בה. זה נחשב לחוסר נימוס ואף להתנהגות ילדותית. הוא מתנהג כמישהו שידוע, זה שקר כמובן, ומנסה להתקרב מהאישה בעזרת השקר הזה.

אפשר לראות מהפנים של האישה שהיא לא מרגישה נוח כל כך עם הסיטואציה הזאת. אבל הפרצוף של גואידו נראה רציני, זה נותן הרגשה שהוא משקר ומאמין לשקר של עצמו בלי להבחין לכך.

זה לא אני!

בסצנה הזאת הגרמנים רוצים להסביר את חוקי המחנה. גואידו שלא יודע גרמנית מתנדב כדי להסביר אבל לא את חוקי המחנה אלה את חוקי המשחק שהמציא עבור בנו. אפשר לראות בתמונה שגואידו נמצא בדיוק באמצע התמונה זה בא כדי להבליט את זה שגואידו הוא אגוצנטרי והפרצוף של גואידו שוב מראה את האישיות הילדותית שלו. ההתנהגות שלו מראה איך שהוא לוקח סיכונים מאוד מסוכנים שעלולים להביא למותו של גואידו...

מבוא

מהם אמת ושקר

איך התחיל השקר?

חשיבות האמת

יש אמת מוחלטת?

איך למדנו לשקר

למה אנחנו משקרים

חקר אישי

מסקנות והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

הפריים הזה שייך לפריים הקודם.
כאן הוא כבר עומד ליד המפקד
הנאצי כדי "לתרגם" את החוקים.
ניתן לראות מהפריים הזה את אותה
התנהגות ילדותית ואת הסיכונים
שהוא לוקח בלי לשים לב כמה הם
מסוכנים באמת.
אפשר לראות את הפרצוף הרציני של
המפקד ולעומתו הפרצוף הילדותי
של גואידו.
יש גם חתך בין השניים שמראה את
החתך בין שני העולמות, העולם
הגרמני הנאצי והעולם היהודי

מבוא

מהם אמת
ושקר

איך התחיל
השקר?

חשיבות
האמת

יש אמת
מוחלטת?

איך למדנו
לשקר

למה אנחנו
משקרים

חקר אישי

מסקנות
והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

בפריים הזה אנחנו רואים את בנו של גואידו בזמן שהוא מקשיב לאבא שלו בזמן שהוא מתרגם את "חוקי המשחק". אפשר לראות שהדבר היחיד שמבליט את הילד הוא זה שנמצא בעומק של התמונה אבל שאר הדברים רק מבליטים שהוא כמו כולם, זאת אומרת שהוא מתנהג כמו מבוגר, הפוך מאבא שלו, זה נראה כאילו הם החליפו מקומות.

מבוא

מהם אמת ושקר

איך התחיל השקר?

חשיבות האמת

יש אמת מוחלטת?

איך למדנו לשקר

למה אנחנו משקרים

חקר אישי

מסקנות והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

בוקר טוב, נסיכה.

בפריים הזה אנחנו כאן רואים את גואידו עם בנו מדברים ברמקול כדי להגיד בוקר טוב לאשתו. זה גם כדי להגיד לה באופן לא ישיר שהם בסדר ושהיא לא צריכה לדאוג. שוב רואים את גואידו מתנהג כילד ולוקח סיכונים. הוא לא מתייחס לזה שהוא יכול להיתפס בכל רגע, אלא הוא חושב שהכל ילך לו חלק. אפשר לראות שהפרצוף של גואידו נראה בדיוק כמו הפרצוף של בנו וזה מראה עוד פעם את זה שהוא מתנהג כמו ילד קטן.

מבוא

מהם אמת ושקר

איך התחיל השקר?

חשיבות האמת

יש אמת מוחלטת?

איך למדנו לשקר

למה אנחנו משקרים

חקר אישי

מסקנות והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

בסצנה הזאת הילד מוצא את אמא שלו, הוא שמח מאוד שהוא ניצח ושהוא חוזר הביתה. אפשר לראות את זה מהבעות הפנים שלו וגם מתנוחת הידיים שלו. אפשר לראות שבתמונה הוא יותר גבוה מאמא שלו שזה גם מראה את ה"ניצחון" שלו. הרקע של התמונה הוא רקע פתוח ורגוע, רקע זה מסמן לחופשיות...

מבוא

מהם אמת ושקר

איך התחיל השקר?

חשיבות האמת

יש אמת מוחלטת?

איך למדנו לשקר

למה אנחנו משקרים

חקר אישי

מסקנות והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

מה קשר הסרט לעבודה? אם תשאלו את עצמכם למה בחרתי סרט זה התשובה פשוטה, כמעט כל העבודה שלי מראה שלשקר זה דבר רע שעלול להביא רק צרות. ורק חלק קטן שמראה שלפעמים שקר יוכל להועיל והאמת עלולה לפגוע. אז אני רציתי לחזק או אפילו להוכיח את אותה טענה, וסרט זה הוא האמצעי המושלם לכך כי הוא מראה שהשקר של האבא מציל את חייו של הילד הקטן.

מבוא

מהם אמת
ושקר

איך התחיל
השקר?

חשיבות
האמת

יש אמת
מוחלטת?

איך למדנו
לשקר

למה אנחנו
משקרים

חקר אישי

מסקנות
והצעה אישית

ביבליוגרפיה

זה לא אני!

מסקנות

אחרי עבודה קשה הצלחתי למצוא:

- שלכל אדם ותרבות יש את האמת שלה אבל עם זאת אסור להפסיק לחפש את ה"אמת המוחלטת".
- אם אנחנו רוצים מערכת חברתית תקינה האמת חייבת להיות חלק בסיסי במערכת זו.
- הורים הם אלה שלמדו את הילדים לשקר אבל לא בכוונה לכך.
- יש דרכים שבהם אפשר לזהות שקרים, אבל רוב האנשים לא מצליחים לזהות אמת בקלות.
- אמת היא דבר חשוב ביותר אבל לפעמים עדיף לשקר כדי להימנע מהדרדרות במצבו הפיזי או הנפשי של הזולת.
- לכל תרבות יש את המקרים בהם "מותר" לשקר וזה משתנה לפי האמונות של התרבות עצמה
- שקר הוא לא דבר רע אבל אינו טוב הכל קשור בהקשר בו אתה משתמש בשקר.

הצעה אישית

במקרה שאתם נתקעים במצב שעשיתם משהו רע ונתפסתם עדיף לא לשקר כי בערבית יש משפט שאומר: "الصراحة راحة" שפרושו שהאמת תביא לך נוחות אבל אם אתה נתקע במצב שאמירת האמת תוביל להדרדרות מסוימת במצבו הפיזי או הנפשי של חברכם אז עדיף לשקר. אבל זהירות שלא יגדל לכם האף!

זה לא אני!

ביבליוגרפיה

דישון-ברקוביץ, ב. (2007), על שקרים ומשחקים, ifeel

<http://www.ifeel.co.il/>

דישון-ברקוביץ, ב. (2009), להגיד את האמת בפנים, ifeel

<http://www.ifeel.co.il/>

יונגרייז וולף, ב. (2012), מי לא היה רוצה שהילדים שלו תמיד יהיו דוברי אמת?

כהן, ב. (2012), למה בעצם אנשים משקרים? כל הסיבות וכמה תירוצים, ynet

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-46548,00.html>

עוז, ב. (2008) בדיקת הפוליגרף, מתוך מגזין דין שווה גיליון מס' 8 דצמבר 2008

קולטון, ב. (2008) שקרים, רבותי, שקרים!, ifeel

<http://www.ifeel.co.il/>

שם טוב, ב. (2010). החיפוש שלא נגמר.

מבוא

מהם אמת
ושקר

איך התחיל
השקר?

חשיבות
האמת

יש אמת
מוחלטת?

איך למדנו
לשקר

למה אנחנו
משקרים

חקר אישי

מסקנות
והצעה אישית

ביבליוגרפיה